

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Ba-midbar

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 597 [1836 oder 1837]

אי תלעהב

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8951

חרגום אשכנזי

דערנעוועטצט ווארד, שפראך
ער: רוהע גונמעהר, אָעוויגער!
אונטער דער מענגע דער טוי-
זענדע ישראל'ס.

יא (א) דאָ פֿאַלק וואָר אַבער
מיס־ערגניגט, אונד
בעקלאַנטע זיך אויף איינע

דעם עוויגען מיס־פעלליגע וויינע. דער עוויגע פֿערנאָהם עס, זיין צאָרן ערגרימטע

כהעלת ד י יא

יאמר שובה יהוה רבבות אלפי

ישראל: ז

יא (א) ויהי העם כמתאננים רע

באזני יהוה וישמע יהוה ויחר

דעם עוויגען מיס־פעלליגע וויינע. דער עוויגע פֿערנאָהם עס, זיין צאָרן ערגרימטע

חרגום אונקלוס

חוב יי שרי ביקרך בגו רבבות אלפי

ישראל:

יא (א) והוה עמא בד מסתקפין ביש קדם

יי וישמע קדם יי ותקיף רוגזיה ודליקת

בהון

י"ג) וכשהם כשרים קרואים עמי שנאמר שלח עמי (שמות י"ג) עמי מה עשיתי לך (מיכה ו')

כמתאננים. אין מתאננים אלא לשון עלילה מנקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום וכן

הוא אומר בשמשון כי תואנה הוא מנקש (שופטים י"ד): רע באזני ה'. תואנה שהיא רעה

באזני ה' שמתכוונים שתכל באזניו ויקריט אמרו אוי לנו כמה לנטנו בדרך הזה שלשה ימים שלא

נחנו מענוי הדרך: ויחר אפו. אני הייתי מתכווין לטובתכם שתכנסו לארץ מיד:

ר ש י

(לו) טובה ה'. מנחם חרגמו לשון מרגוע

וכן בשונה נחת תושעין (ישעי' ל'): רבבות

אלפי ישראל. מגיד שאין השכינה שורם

בישראל פחותים משני אפים ושתי רבבות:

דא (א) ויהי העם כמתאננים. אין העם

אלא רשעי' וכן הוא אומר מה אעשה לעם

הזה (שמות י"ז) ואומר העם הרע הזה (ירמי'

י"ג) וכשהם כשרים קרואים עמי שנאמר שלח עמי (שמות י"ג) עמי מה עשיתי לך (מיכה ו')

כמתאננים. אין מתאננים אלא לשון עלילה מנקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום וכן

הוא אומר בשמשון כי תואנה הוא מנקש (שופטים י"ד): רע באזני ה'. תואנה שהיא רעה

באזני ה' שמתכוונים שתכל באזניו ויקריט אמרו אוי לנו כמה לנטנו בדרך הזה שלשה ימים שלא

נחנו מענוי הדרך: ויחר אפו. אני הייתי מתכווין לטובתכם שתכנסו לארץ מיד:

ב א ו ר

שובח ה', רש"י ט"ל בשם מנחם שהוא לשון מרגוע, וכן ט"ל הראש"ע בשם ר"י המדקדק הראשון

כמו בשונה נחת תושעין, והוסיף לבאר כי כל ששטעמו מגזרת השונה הוא עומד ואינו יולא כבנין

הקל רק כשהוא מענין שלום והשקט. וכן באן, שונה ה' הוא יולא, ונאווו שונה ה' רבבות אלפי

ישראל שיניחם ולא ירגזו מאויביהם, וגם שלמה המע"ה אמר בנות הארון, קומה ה' אלפים

לנומך, אתה וארון עזך וגו' (ד"ה ב' ו' מ"א): רבבות אלפי ישראל, כתב הראש"ע ודע כי

רבנה מגזרת רב, והטעם כמו רבנה כלמה השדה נחתך, ויחכן ש קרא עשרת אלפים בן בעבור

היותו מספר רב, על בן נסמנה מלת רבנות לחלפי עב"ל, וכונתו שמלת רבנות אינה שם פרטי

הונח על מספר מכין אל עשרת אלפים רק הונח על רבוי אלפים יהי' כמה שיהי', ולפי' מחנן

הסמיכות רבוי של אלפי ישראל, וכן מתורגם בל"א:

יא (א) ויהי העם כמתאננים, מגזרת און וכן משבנות אונך, וטעם וישמע ה' שדברו דברי

אלון (הראש"ע), וכתיב עליו הרמב"ן, ואינו נכון בעיני כי למה יבסה הכתוב על חטאם

ולא יגדלו כאשר עשה בכל המקומות, והנכון בעיני כי כאשר נתחקו מהר סיני שהי' קרוב

לישוב ונאלו צחק המדבר הגדול והנורא נסמך הראשון היו מלמערים בעלמם לחמר מה נעשה

ואיך נחיה במדבר הזה ומה נאכל ונשתה ואיך נסבול העמל והענוי ומתי נכלא ממנו,

ה מ ע מ ד

יא (א) כמתאננים, לשון רש"י: אין מתאננים אלא לשון עלילה וכו' וכן הוא אומר בשמשון

כי תואנה הוא מנקש. "הנה גם רש"י ידעני מתאונן הוא סנחי עי"ן ותואנה מנחי למ"ד

אך לדעתו כמו שזיה און ואנה בהיראת לרה ואכל, כמו לא אכלתי בארבי ממנו (דברים

כ"ו י"ד) וטנו הדייגים (ישעי' י"ט ח') בן הם שזים נ"כ בהוראת ענין עלילה, ויהי סר

חלונת החנם הסנאר, עיין עליו.

תרגום אשכנזי נח

דאז פייער דעם עוויגען ענט.
 צינדעטע זיך אונטער איה
 גען, אונד פערצעהרטע שאן
 דאז ענדע דעם לאגערס:
 (ג) דאז פאלק שריע צונטעה,
 דיעזער בעטעטע צום עוויג
 גען, אונד דאז פיייער פערע
 שוואנד. (ג) מאן נאנטע
 דענועלבען ארט חכירה,
 ווייל דאז פיייער דעם עוויגן זיך
 אונטער איהנען ענטצינדעט
 האטטע. (ד) דאז פערעדעגע
 זינדעל אונטער איהנען האט
 טע מאנדערלייא ליסטערנע

אפו ותבער-בם אש יהוה ותאכל
 בקצה המחנה: (ב) ויצעק העם
 אל-משה ויתפלל משה אל-
 יהוה ותשקע האש: (ג) ויקרא
 שם המקום ההוא תבערה כי-
 בערה בם אש יהוה: (ד) והאספסף
 אשר בקרבן התאוון תאוה
 וישבו ויבכו גם בני ישראל

ויאמרו

בעגירדען דאדורך פינגען ריא קינדער ישראל'ס און ווערער אן צו וויינען, אונד שפרצ'ען:

ווער

תרגום אונקלוס

ר ש י י ס ס ס ס ס

בקלה המחנה. נמוקין שנהם לשכלות
 אלו ערב רב רני שמעון בן מנסיא אומר
 בקלינים שנהם ובגדולים: (ב) וילעק
 העם אל משה. משל למלך נשר ורם שנעם
 על בנו והלך הכן אלל אהבו של אנוי וקמר
 לו לא ונקש עלי מאכא: ותשקע האש.
 שקעה במקומה בארץ שאלו חורה לאחת
 ברוחות היתה מקפלת והולכת כל אותו
 סרוח: (ד) והאספסף. אלו ערב רב
 שנאספו עליהם בנאחם ממלרים: וישבו
 גם

בהון אישחא מן קדם יי ושציאח בספיפי
 משריתא: (ב) וצוח עמא על משה ועלי משה
 קדם יי ואשתבעת אישחא: (ג) וקרא שמא
 דאתרא ההוא דליקתא ארי דליקת בהון
 אישחא מן קדם יי: (ד) וערב רבין די
 ביניהון שאילו שאלתא ותבו ויבכו אף בני
 ישראל

ב א ו ר

מלון מה יתאוון אדם חי שהוא לשון נואב ומלטער על עלמו, וכאשר אמר הכתוב כי היו
 נואבים ומלטערים כבר הזכיר וספר החטא, ואמר כמתאוננים (ככ"ף הדמיון) כי היו מדברים
 במר נפסם כאשר יעשו הניאבים, והיה דע בעיני ה' שהיה להם ללכת אחריו בשמחה ונטוב לב
 מרוב כל טיבה אשר נתן להם והם היו באנוסי' ומוכרחים מתאוונים ומתרעמים על עניינם
 עב"ל, ולפירושו זה כוון גם המתרגם אשכנזי (וייספערגיגט), וגם כוונת רש"י דלויה שפי'
 שהיו מנקשים עלילה היחד לפדוש מאחרי המקום, כי באמת מי שרותו סרוזשף ומתאוון על
 ענינו מנקש עלילות שונות יאים מתוק למר ומר למתוק, אך מה שפירש"י שמלת מתאוונים הוא
 לשון תואנה רחוק הוא בעיני, לפי שהיה לו לנתוב בקחאנים נדרך בנין התפעל ממש ל"ה
 וישמע ה', הבין מהשנתם וענינם: והאכל בקצה המחנה, ת"ל ושליח נסיפי משריתא
 שהחלה לאכול בקהו, וכן תרגום אשכנזי: (ב) ויצעק העם אל משה, נקשו ממנו שיתפלל
 עליהם: וחשקע האש, ותכנה ולא נראתה עוד: (ג) חבערה, למקום אשר ירדה בו האש
 בקלה המחנה קרא כן, ולא נסעו מן המחנה עד אשר שהתאוון תאוה ויקרא שם המקום
 ההוא קנרות התאוה. (הרמב"ן): (ד) והאספסף, הם שהתאספו עם ישראל בנאחם ממלרים
 ואינם מהם, ושם המלה אסף וצפולה העי"ן והלמ"ד כמו סתור: התאוון תאוה, לא הים
 די להם במוכן לפניהם כדי לרכס, אבל התאוון אל המיתרות מה שא"ל להשיג כ"א בארץ
 שוב: וישבו ויבכו גם בני ישראל, אשר שהתאוון הערב רב להתאוות שבו גם בני ישראל לנכות
 ולהתאוון

תרגום אשכנזי

ווער אונר אַך פֿלייש צו עס=
סען געבע! (ה) וויר דענקען
נאָך אַן דיא פֿישע, דיא וויר
אין מצרים אומזאָנסט גענעס=
סען האַבען, דיא גורקען (קיר=
ביסע), מעלאַנען, לויך, צווי=
בעלן

כה על תך יא

ויאמרו מי יאכלנו בשׁר:
(ה) זכרנו את הדגה אשר נאכל
במצרים חנם את הקשאים ואת
האבטחים ואת החציר ואת

הכצלים

תרגום אונקלוס

ישׂראל ויאמרו מן ייכליננא בשׂרא:
(ה) דכירין אַנחנא יח גוינא דהוינא אַכלין
במצרים מן יח בוצינא וית אבטיחין

וכרחי

גם בני ישראל ויבנו עמהם: מי יאכלנו
בשר ובי לא היה להם בשר והלא בשר נאמר
וגם ערב רב עלה אחס ולאן ובקר וגו' ואם
חאמר אכלום והלא בכניסתן לארץ נאמר
ומקנה רב היה לכני ראובן וגו' במדבר
ל"ב) אלא שמנקשים עלילה: (ה) אשר נאכל
במצרים חנם. אם חאמר שמכריים נותנים להם דגים חנם והלא בשר נאמר ונתן לנו
(שמות ה') אם נתן לא היו נותנין להם חנם דגים היו נותנין להם חנם ומהו אומר חנם חנם מן
המלות: את הקשאים. אר"ש מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו מבני שכן קשים
למניקות אומרים לאשה אל תאכלי שום וכלל מפני התינוק משל למלך בו' כדאיתא בספרי:
הקשאים. הם קוגום"ברוש בלע"ז: אבטיחים. צירי"קש: החציר. כרישין פורלי"ש יח בוצינא וכו':
אל

ב א ו ר

ולתאונן לאמר מי יאכלנו בשר: מי יאכלנו בשר, לשון הרמז"ן, כי לא הי' לכל העם
בשר לאכול בכל יום אף על פי שאכלו ממנו פעמים רבות והי' למקלתם מקנה ואכלו ממנו הגדולים
כזנה המחנות במקומות היוקר, אבל בדגים אמרו זכרנו את הדגה כזכר הנשכחות כי לא אכלו
דגים מיום לכתם מצרים ועד הנה, וטעם אשר נאכל במצרים חנם כפי פשוטו כי היו הדייגים
במצרים מעבדים אוחס למאוך הדגים שאחזים במלודה והיו נותנים להם מן הדגים במנהג
כל פורשי ממוצא, והקשאים והאבטיחים והחציר והכללים והשומים במצרים הרבה מאוד כי
היא נגן הינק, ובאשר היו מוכרים להם בננות וכל עבודה בשדה, היו אוכלים מן הירקות,
או שהיו גם ישראל עבדי המלך עושים מלאכתו והי' מפרנס אותם בלחם נר ובמים לקח והיו
נסולים בעיר ובכנסין בננות ובשדות והיו אוכלין מן הירקות ואין מכלים דבר כמנהג בעבדי
המלך, ונותנים להם על שפת היאור ממנת המלך דגים קטנים אשר חין להם דמים במצרים
כאשר פיכחתי גם' ואלה שמות, וזאת תלוות בני ישראל לא תלוות האספסוף, והנה היו
מתלוננים על משה וכועקים עליו תנה לנו בשר ונאכלה כאשר יזכיר עב"ל, והנה לפי דבריו
גבר סרה המיתה רש"י ז"ל ובי לא הי' להם בשר וכו', וראב"ע פי' חנם, שהיה כ"כ צול כאילו
הי' חנם: (ה) זכרנו, עבר במקום בנינו והיה ראוי לומר זכרים אנחנו, וכן ת"א דכירין
חננות: את הדגה, שם המין: אשר נאכל, בעתיד במקום עבר: את הקשאים, שראו קשה
כי מלאנו במלונה במקשה ונאכל"ף במקום ה"א, ורד"ק כתב שעקרו אל"ף ונא שמה כה"א במקום
אל"ף, וכן בדברי חז"ל ומלא תמיד באל"ף, קשאים, מקשאות, ורש"י כתב הקשאים, קוגומנר"ש
בלע"ז והם (גורקען בל"א): האבטיחים, בורק"ש. (רש"י), והוא צורר קשי, וכל"א (בפרעטט או קסענא
לונגען קרויט) ויש פותרין אותם במ"ש המתרגם (מעוקלען), וכן שמע המתרגם מאל"ס נכדד ונשא
סנים מק"ק כפתי"ע א", שהיה קועד אכלו, שנאשר הניחו מעוקלען על השלקן, חמר שהמין הזה מכו

עד

ה מ ע ר

(ה) האבטיחים, לועזי רש"י בוריק"ש, וחשבו המעתיקים שהוא שם עשב הנקרא בל"א חכסענא
לונגענקרויט, וכבר הובאתי במרפא לשון כתובות מ"ו ד"ה אבטיח שענין הנלעז בל"א הוא
והמסערה מעוקלען (ר"ה).

בהעלתך יא

חרגום אשכנזי נמ

הַבְּצִלִּים וְאֶת־הַשּׁוּמִים: (ו) וְעַתָּה
נִפְשָׁנוּ יִבְשֶׁה אֵין כָּל בְּלֹתֵי אֶל-
הַמֶּן עֵינֵינוּ: (ז) וְהַמֶּן כְּזֶרַע־גֶּד
הוּא וְעֵינֵנוּ כְּעֵין הַבְּדֹלָח: (ח) שְׂטוֹ
הָעַם וְלִקְטוּ וּמָחֲנוּ בְּרַחִים אֹו
דָּכוּ בַמְדֻכָּה וּבְשָׂלוּ בַפְּרֹדֶר וְעָשׂוּ

בעלו אונד קנאבלוד; (ו) יעצט
מיססען וויר דארבין, אונד אז
אללעם מאנגעל ליידען; בלאס
צום מן איזט אונזערע צושערע
זיכט. (ז) דאז מוואר וויא קא-
ריאנדער זאמען, אונד אז פאר-
בעגלידעס דעם ערצע בדולח.
(ח) דיא לייטע שווייטען הע-
רום, זאממעלטען עס, צער-
מאהלטען עס אין האנדמיה

לען. אָדער צערשטועמען עס אין מערזערן, קאָבטען עס אין טעפּען, אָדער מאַכטען אַשען

חרגום אונקלוס

ר ש י

וּכְרָחֵי וּבִבְצִלֵי וְחֹמִים: (ו) וְכַעַן נִפְשָׁנָא
תְּאִיבָא לִית כָּל מִדְּעַם אֱלֹהֵן לְמָנָא עֵינָנָא:
(ז) וּמָנָא כְּבַר זֶרַע גִּידָא הוּא וְחֹוּיָה כְּחִיוֹו
בְּדוּלְחָא: (ח) שְׂטִיטִין עִמָּא וְלִקְטִין דְּצִבִי טַחִין
בְּרִיחִיא אֹו דְּצִבִי דְּאִיָּה בַמְדוּכָתָא וּמְבַשְׁלִין
לֵיה

(ו) אל המן עינינו. מן בשזר מן בערפ:
(ז) והמן כזרע גד. מי שאמר זו לא אמר
זו ישראל אומרים בלתי אל המן עינינו
והקב"ה הכתיב בתורה והמן כזרע גד וגו'
כלומר ראו באיעולם על מה מתלוננים
בני וסאן כד וכך הוא חשיב: כזרע גד.
עגול כגידא זרע קוליינד"רי: בדולח. שס
אכן טובה קרים"טל: (ח) שטו. אין שייט
אלא לשון טיול אישכנזי"ר בלא עמל:
וטמנו ברמים וגומר. לא ירד ברמים ולא
בקרירה ולא במדוכס אלא משתנה היה טעמו לנטותין ולנדובין ולמנושלים: כפרור. קדרה:
לשד

ב א ו ר

עד מאוד במזרים וקורין לו (באטי"ח) בלשונם. והנה כפי ספורי בעלי המסעות כל המינים
הללו (קירביסען, גורקען, מעוזקען, וווססערשעוזקען ודומיהם) מרובים כארץ ההיא, והם
טינים למאכל, ודלת העם נוזיין מהם בשלשת או ארבעת חדשים בשנה, וגם הטף אוכל
מהם בלי בשול ובלי קליפה ואינו נוזק: החציר, כרישין, סורל"יש. (רש"י). וברש"י כ"י פוררי"ש,
והוא פאי"רע או פאי"ר"א ובל"א (לויך), והוסיף רש"י ז"ל ית בולייני' וכו', הכוונה שחזיר הוא שם המין,
ולכך בא בל"י: (ו) ועתה נפשנו יבשה, אין לה מה שיליד לימות בנוף ושיב הנופש רזה:
יבשה, בינוני לנקבה לגזרת קָעַל: בלתי אל המן עינינו, אפילו המזון שאנו חיים בו אינו
בידינו שחסי' נפשו דגנה ושבעה בו, אבל נתאזה לו ונשא עינינו אליו בכל עת אולי יבא לנו:
(ז) והמן כזרע גד הוא, וספר במעלות המן וסמרון המתאזים כי הי' עגול כחמומו כזרע
גד והי' קל ללקוט. כזרע גד, אינו מן הנספד זרע כי המשקל הזה לא ישתנה בסמיכות,
או שהוא ממסקל הזה ובא ע"ד זכות, כמו גִטֵע שְעוּעִיו, וּבְחֶדֶר מִשְׁכֵּךְ: גד, פירש"י
קליינדרי" בלע"ו, והוא בל"א (קארייטנער): כעין הכדלה, ומראהו כמראה הכדלה נחמד
למראה עיני האדם: (ח) שטו העם, אין שייט אלא לשון טיול שלקטוהו בלא עמל,
אישכנזי"ר בלע"ו. (רש"י), וברש"י כ"י אישכנזי"ר בלע"ו, והוא מלשון (טפחלידען) בל"ח:
וטמנו ברמים, כשזלו טמנוסו ברמים של יד: או דכו, ואם רבו כמזוהו במדוכה של אבן או
של עץ: ובשלו בפרור, בקדרה או ביורה: רחים, מהשמות הנאים על משקל שנים ונח
ימלא

ה מ ע מ ר

(ח) שטו, לשון רש"י: "אין שייט אלא לשון טיול אישכנזי"ר בלע"ו" וכן לועז לשון שעשע
יעייה

הרגום אשכנוי

קובען דאפאן, אונד עם שמעק. טע, וויא דער בעסטע אהלי קובען. (ט) וויא דעם נאכטם דער טהנא אויף דאז לאגער פועל, זא פועל דאז מן אבען

דארויף

רש"י

בהעלתך יא

אתו עגות זיהיה טעמו כטעם לשד השמן: (ט) וכרדת הטל על המחנה לילה ייהד השמן עליו:

וישמע

הרגום אונקלוס

ליה בקידרא ועבדין יתיה גריצון ויהיה טעמיה כטעם דליש במשא: (ט) וכר נחית טלא על משריחא ליליא נחית מנא עלוהי:

וישמע

ל"ב) שאם כן היה המ"ס נקוד קמץ קטן וטעמו למטה תחת המ"ס עשיוו שהמ"ס נקוד פתח קטן והטעם תחת האי"ן לשון שמן הוא והאי"ן הנקודה נקמץ גדול ואינה נקודה בפתח קטן מפני שהוא ס"ס. ד"ח לשד לשון נוטריקון ל"יש ש"מ"ן ד"נש כעיסה הנלושה בשמן וקטופה בדגש והרגום של אונקלוס דמתרגם דליש במשא נוטע לפתרונו של דוג"ש שהעיס' הנלושה בשמן לחלית שמן יא בה: בינה

באור

ימלא ממנו היחיד: כטעם לשד השמן, למ"ד לשד מן השמש, כי מלאנו נהפך לשדי במרגונו, וענינו ליחות הפיך היונש, ועתה מפרש טעם של חרון אף שהם אמרו ונפשנו ינשה, כאדם האוכל חטים יבשים, ובאמת כאשר יעמנו ברחים או דכו באדונה מתחלף טעמי, ונעשה שמן, ואין מאכלם יבש, כאן כתיב והי' טעמו שמתחלף טעמו הראשון ונעשה שזן, אבל כפי' בשלח כתיב וטעמו כלפיחית בדגש זהו טעמו קודם שילד בו טעם שמן. (מדברי הרשב"ם): (ט) וברדת הטל, יודיע שהי' יורד על מקום נקי אחר שירחן הטל את המקום. (הראב"ע), ועוד בארו המפרשים נוונה אחרת בשני הפסוקים האלו שהם נוגד תלונותם, אשר שטו העם יודיע שגם המן הי' להם חנם רק שלקטוהו ולא במחיר, וטעמו חו דכו ובשלו וגו', נוגד התלונה שהי' להם במכרים מאכלים שונים יודיע שגם המן לפי שנוי תקונו הי' מתחלף טעמו לטוב; ועל מה שאמרו ונפשנו ינשה, אמר שטעמו כטעם לשד השמן להגיד כי נפש אוכליו לא חינש כי הוא ילחמם הגוף להיות רוח; ונוגד מה שאמרו כלתי אל המן עינינו שעינינו מסופקים אנחנו אם יבא או לא, אשר נאן וברדת הטל ר"ל בהיותם יבשים הי' יורד ובקומם מלחו

המעמר

(ישעי' ס"ו י"ב, וירמיה ל"א כ'), ומלה נוסחת הוא בלשון לרפת ותרגומו, ערגעטלען, בלעזסטריגען, וענינו ג"כ הליכה לרגל התענוג (זוסטוונדרען) ואין לרדך לתקן אישפלי"ר. (ד"ה). לשד השמן, לשון רש"י: "לחלות של שמן וכו'" (עד סוף השאמר). הנה בתחלה באר רש"י כי לדעת דוגש הלמ"ד היא שרשית ואינה לשמוש, ואמר כי מה שפירשו חכמינו ז"ל שהוא מענין שדים ותהיה הלמ"ד מן צבל"ם אינו נכון, כי מה ענין שדים אלל שמן, כי אין לומר שהשמן הוא תאר לשד בלומר שד ששמן (כי שד הוא על משקל זכר אם גם הוא מאינרים הכפולים כמו שנאמר שדים למוקים (הושע ע' י"ד) וכן שני שדיך (שיר השירים ד' ה'), ומן החימא על החכם השלם בן זאב שאמר באזכר השרשים כי שד הוא ש"ע"ו, ש"כ"כ היה המ"ס נקוד קמץ קטן (הוא הכירי) והטעם היה בא מלרע, אבל יען שהוא נקוד בפתח קטן (הוא סגול) והטעם מלעיל, ע"כ הוא ממקל פעל, וכדקו דברי דוגש, כי מה שנתא הש"ן נקמץ הוא רק בעבור סוף פשוט כדיו, זה בוונת רש"י ז"ל; אולם אנכי רהנתי עוז בנפשי (במאמר מיוחד אשר יעדתי להוציא לאור אי"ה), להשיג גדול עולם אשר גבלו הראשונים לאמר כי אך אומיות

בהעלתך יא

(י) וישמע משה אתהעם בכה למשפחתיו איש לפתח אהלו ויחר אף יהוה מאד ובעיני משה רע: (יא) ויאמר משה אליהוה למה הרעת לעבדך ולמה לא מציתי חן בעיניך לשום את משה ברהעם הזה עלי: (יב) האנכי הריתי את ברהעם הזה אם אנכי יקדתיהו כי תאמר אלי

חסר א'

שאהו

חרגום אשכנזי ס

דארויף. (י) משה הצטרע ראוי פאלק נאך זיינען געשלעכטערן יעדעס אים אינגאננע זיינעם צעלטעם זא וזיינען דער צאדן דעם עוויגען ענטבראנגע טע זעהר, אינד משה וואר בעי טריכט. (יא) ער שפראך צום עוויגען: ווארום האסט דוא זיינעם קעמטע דיעזעס צו ליי דע געטהאן, אונד ווארום האט בע איד ניכט גנאדע פאר דיי נען אייגען געזונדען, דאס דוא מיר דוא לאסט דיעזעס גאנצען פאלקעס אויפגעלעגט האסט? (יב) האבע איד דען

דאס דוא צו מיר שפריכסט: טראגע

אללעס דיעזעס פאלק עמפאנגען אדער געכאדערען,

חרגום אונקלוס

(י) וישמע משה יח עמא בכן לרעהיהון גבר בתרע משפגיה ותקף רוגזא דיי לתדא ובעיני משה ביש: (יא) ואמר משה קדם יי למה אבא שחא לעבדך ולמה לא אשבחית דחמין קדמך לשואא יח מטול כל עמא דדין עלי: (יב) האב אנא לכל עמא הדין ואם בני אנון דאמרתי לי סוברתי בתוקפך

ר ש י

(י) כונה למשפחותיו. משפחות משפחות נאספים וזוכים לפרסם חרעומתן בגלוי ורבותינו אמרו למשפחותיו על עסקי משפחות על עריות הנאסרות להם; (יב) כי תאמר אלי. שאתה אומר אלי שאתה נחיקך והיכן אמר לו בן לך נחם

חמ

כמא

באור

מלאו לחמם כנר מוכן ומקוה אליהם שילקטוהו: (י) בכה למשפחתיו, היו מתאספים משפחות משפחות וזוכים לפרסם חרעומתם בגלוי ובעיני משה רע, וימתן שהוא פעל עבר: (יא) למה הרעת לעבדך, כמה שמת הנהגתם עלי כמ"ש בסמוך לשום את כל המאש או: ולמה לא מציתי חן, כשאמרתי שאת נא ביד תשלת: מצתי, הא' חסרה במכתב, ונא ע"ד נמי ל"ה כדרכם על הרוב שיבוא האחד במקום חבירו: (יב) האביו הריתי וגו', האני אמם: ילדתיהו, או אני אביהם כמו ילד את שלת. (הראב"ע), ובגמרא שאלו ענין לידה גם נבנין קל שובל לשני, ואלוקלוס חרגם האב חנו לכל עמא הדין אס בני חינו, ונאר הרמב"ן את דבריהם וכתב שעל דעמו הוא מלשון על כרבת הידי כי האב יקרא הורה מפני שזמן ו זין הכריון, יאמר אס אני אביהם או אאס שילדתי אותם. וכתב עוד שם, ולדעמי הכל מליגה שחת על האס וטעמו האנוני הריתי את כל העם הזה ואנוני ילדתיהו, והזכיר בן כי האשה חסכול לער גדול הנניס בזורה מה שסנלה בהם מלדה ומבטן ומהריון, ע"כ: ילדתיהו, ח"ק העי"ן במקום פת"ת, והכתיב: ילדתיהו או ילדתי, כמו מן יצדתי נאמר יצדתי (ישעי' מ"ג): כי תאמר

המעור

אותיות האמנ"תי יוכשרו למשקל, כי לדעתנו גם שחר אותיות השמוש, ובראשם כלמ"ד שקול יסקלו במספלי השמות, וזה דברי חכמינו ז"ל ודוגם עולים בקרה אחד, כי שורש המלה שד מענין שדים, ולמ"ד למשקל להורחות לפלוס הדומה לחלכ.

שִׁאֲהוּ בְּחִיקָה כְּאִשֶׁר יִשָּׂא הָאָמֶן
 אֶת־הַיֵּנֶק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּעַת לְאַבְתָּיו: (יג) מֵאֵין לִי
 בְּשֹׁר לְרֵת לְכָל־הָעַם הַזֶּה כִּי־
 יִבְכוּ עָרֵי לְאִמּוֹר תִּנְהַלְנֹנוּ בְּשֹׁר
 וְנֹאכְלָה: (יד) לֹא־אוּכַל אֲנִכִי
 לְבִדִי לְשִׂאת אֶת־כָּל־הָעַם הַזֶּה
 כִּי כָבֵד מְמִי: (טו) וְאִשְׁכָּחָה
 אֶת־עֲשֵׂה לִי הַרְגָנִי נָא הַרְגָאִם־

מצאתי

תרגום אונקלוס

כְּמָא דְמְסוּבָר תּוֹרְבִינָא יִתְּנָא עַל אַרְעָא
 דְקִימָתָא לְאַבְתָּהוּי: (יג) מִנֶּן לִי בִשְׂרָא
 לְמִתָּן לְכָל עֲמָא הַדִּין אַרִי בְּכוּן עָלֵי לְמִימָר
 הַב לְנָא בְּשִׂרָא וְנִיכּוּל: (יד) לֵית אֲנָא יִכְיִל
 בְּלַחֲדֵי לְסוּכְרָא יִת כָּל עֲמָא הַדִּין אַרִי
 יְקִיר מְנִי: (טו) וְאִם כְּדִין אֶתְּ עֲבִיד לִיקְטוּלְנִי

כען

ב א ו ר

אלי, שאתה אומר אלי, והעתיד במקום ציוני: שאהו בחיקך, עד צואו אל האדמה
 (הראב"ע), וכוונתו שהמאמר שאלו בחיקך דנק עם מאמר אל האדמה שנסוף הפסוק: (יד) לא
 אוכל אנכי לבדי, לא שיעזרוהו הזקנים לחת להם בשר כי מאין להם, ועוד אפילו כהיות להם
 פרוס' רבים לא יתלוננו רק על משה שהוליא' מטלרי' כמנהגם לחמר לו למה העלייתו ממלרי',
 אבל חשב משה כי כהיות להם מנהיגי' רבים ישכרו תמחה וידברו על לבם בתלונתם, ואפשר כי כאשר
 התנבאו הזקני' שנאלל עליהם מן הרוח וידעו העם כי נאמני' הם לנביאים לא יתאספו כלם על משה
 ושאלו תאותם גם מהם. (הרמב"ן): כי כבד ממני, היא מ"ס היתרון ובאורו כבד הוא יותר ממה
 שאוכל לשאת בכתי: כָּבֵד, הוא תואר וספר המתואר והראוי כי דבר כבד הוא ממני, או הוא פעל
 עצמי: (טו) ואם ככה את עשה לי, נא על דרך הזרות, כמו וְאִתְּ תְדַבֵּר (דברים ה' כ"ד),
 אֶת בְּרוּךְ מַמְשָׁה (יחזקאל כ"ח י"ד), ויתכן שהוא מלשון ארמי, כמו אֲנִי מַלְכָּא שֶׁס טעם (דניאל
 ג' י'), ובתסרון הנו"ן נאמר אִתְּ גַם לזכרים: הרגנו, כמו המיתני, שענין הרגה אינו נוסף
 על

המערב

(טו) ואם ככה את עושה לי, לשון רש"י: משש כחול של משה" כי הננוי לנוכח הוא אתה
 ולנוכח את, וענין ברמב"ן, וענין בראב"ע נאך כי לדעתו לא דבר נכונה ואין להאריך.
 ואל

טראגע עם אויף דינגען ארמען,
 וויא דער ווערמער דען זייבלינג
 טרענט, אונד ברינגע עם אין
 דאז לאנד, דאז איד זייגען על-
 טערן צוגעשווארען? (יג) ווא-
 הער זאלל איד פלייש נעהמען,
 עם דיועם גאנצן פאלקע צו גע-
 בען, דאז אום מיד הער וויינט,
 אונד שפריכט: גיב אונז פלייש,
 דאס וויר עססען? (יד) איד אל-
 לייך פערמאג עם נישט דיעזע
 גאנצע גאנצן צו ערטראגען;
 עם פעללט מיר צו שווער.
 (טו) האסט דוא דיעזעס איבער
 טיך פֿערהענגט, זא ברינגע
 מיד ליעבער אום, ווען איד גנא-

ר ש"י

את העם (שמות ל"ב) ואומר וילום
 אל בני ישראל (סס ו') על מנת שיהיו
 סוקלים אתכם ומחריפים אתכם: על
 האדמה אשר נשבעת לאבותינו. אתה אומר
 לי לשאת בחיקי: (טו) ואם ככה את
 עושה לי-משש כחול של משה נקב' כשהראוהו
 הקב"ה הפורענות שהוא עתיד להביא
 עליהם ע"ז אמר לפניו א"כ הרגני תחלה:
 ואל

בה עלתך יא

מצאתי חן בעיניך ואל-אראה
ברעתי: פ

(טו) ויאמר יהוה אל-משה אספה
לי שבעים איש מזקני ישראל
אשר ידעת כי-הם זקני העם

ושטריו

חרגום אונקלוס

כען קטול אם אשכחית רחמיך קדמך ולא
אחזי יי ושתתי: (טו) ואמר יי למשה כנוש
קדמי שב-זין וברא סבבי ישראל די ידעת
ארי אנון סבי ע-א וסרכוהי ותדבר יתהון
למשכן

חרגום אשכנזי סא

דע פאר דיינען אויגען געפונען
דען, נור לאס מיך ניכט זאמין
אונגליק זעהען. (טו) דער עווי-
גע שפראך צו משה: לאס מיר
דיא זיעבענציג עלטעסטען דער
נאציאן צוואממען קאממען,
פאן דענען דיר בעקאנט איזט,
דאס זיא דיא עלטעסטען דעס
פאלקעס

ר ש"י

ואל אראה ברעתי. ברעתס היל לו לכתוב
אלא שנה הכתוב זה אחד מתקוני סיפרי
בתורה לכינוי ולחקין לשון: (טו) אספה
לי. הרי תשובה לתלונתך שאמרת לא
אוכל אנכי לבדי והזקנים הראשונים היבן
היו והלא אף במלכים ישנו עמהם שנאמר
לך ואספת את זקני ישראל (שמות ג')
אלא באש חזרה ממנו וראויים היו לכך מסיני דכתיב ויחזו את האלהים (שמות כ"ד) שנהגו
קלות ראש בנושך פתו ומדבר בפני המלך והו ויאכלו וישתו ולא רבה הקב"ה ליתן חבלות במתן
מורה ופרע להם כאן: אשר ידעת כי הם וגומר. אותן שאמה מכיר שנתמנו עליהם שטרים
במלכים

ב א ו ר

על הרוגי חרב בידי אדם לנד אכל הוא נופל גם כן על מיחה טענית כמו ופתי בהרוגים
האלה (יחזקאל ל"ט ט'): ואל אראה ברעתי, רק לא אראה ברעה שאני בה, ולפי פשוט זה אין
טורח לחקון סופרים, ושעור הכתוב כך הוא, אם רלוך שאני לבדי אשא את כל המשא
הזה ואסבול טרסם ותלונותם טענתם ובנייתם, ואין בידי לתת להם את שאלתם, אמתן
לפניך אם מלאתי חן בעיניך, המיתני, ואל אחי' מיי הנער הללו, לראות את הרעה
קדולה אשר אני בה, ועל הדרך הזה מתורגם בלשון אשכנזי: (טו) אספה לי, על שאמרת
לא אוכל לבדי, אעשה לך עזר כמו שאמר בפסוק הסמוך ונשאו אתך וגומר ולא תשא
אתה לבדך: אספה, הוא לוו ליתיד בה"א נוספת והיה ראוי אספה בחיר"ק בה"א, כמו
שלחה הנער אחי, ובעבור אות הגרון הורחבה להיות בסגול, כמו ערקה לפניו התייבנה
(איוב ל"ג ה'), ונקוד המלה מתנגד לכלל המונח אכל המדקדקים שכלל הנווים שהם ליתיד
על גזרת קעול הם בק"ח כשיבואו בה"א נוספת וכל שהם על גזרת קעול הם בחיר"ק בה"א
נוספת. ומלאנו הנווי מזה השש אסוף ידך, אסוף את העם, והי' ראוי להיות אספה
בק"ח, כמו מן ששור. זכור, נאמר ששמה נפשי, וקרה לי אלהי, ובאה בסגול"ל שהוא תחת
חיר"ק, כמו מן ששכב, שלח, ששקה עמי, שלחה הנער, ועימ"ש בספר מכלול יופי בפרשת
חולדות על פסוק מכה כיום: אשר ידעת כי הם זקני העם ושטריו, אשר ידעת והכרת

בהם

ה מ ע מ ר

ואל אראה ברעתי, לשון רש"י: ברעתס היה לו לומר "כלומר ברעתס של ישראל, חולס באיוב
(ל"ב ג') כתב רש"י שהיה לו לכתוב כאן ברעתך, ותהיה הנווים על הרעה שיבוא השם על ישראל, כי
הסמיכות והנווי חסוב גם על הפועל וגם על הפועל, כמו עבודת הלויים ועבודת השדה, וכן
הסר מעלי נעך (תהלים ל"ט י"א) ומננה וגעיע ומודו (שם ל"ח י"ג) ורבים כנה, ואין ספק כי דברי
רש"י האחרונים (באיוב) המה נכונים, כי מה תקון סופרים יש אם יאמר ברעתס או ברעתי, וכן
כל שאר המקומות שיש בהם תקון סופרים הוא אך אם יש בהם חשש גנאי לשמו יתברך.

תרגום אשכנזי

כהעלתך יא

וְשִׁמְרֵי וּלְקַחְתָּ אֹתָם אֶל-אֵהָל
מוֹעֵד וְהִתְיַצְבוּ שָׁם עִמָּךְ׃
(יז) וַיִּרְדֹּתִי וּדְבַרְתִּי עִמָּךְ שָׁם
וְאֶצְרֹתִי מִן-הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ
וְשָׁמַתִּי עֲלֵיהֶם וְנִשְׂאוּ אֹתָךְ
בְּמִשְׁאֵת הָעַם וְלֹא-תִשָּׂא אֹתָהּ

פאלקעס אונד דעססען בעאמ.
טען זיין קעננען, פיהרע זיא
פאר דאן שטיפטסעלט, אונד
לאס זיא אלא נעכען דיר
שטעהען; (יז) איך ווערדע מיך
דאנעלכסט העראב לאססען,
מיט דיר רעדען, אונד עטוואס
פאן דעם גייסטע נעהמען, דער
אויף דיר איזט, אונד אויף זיא
לענען; דאמיט זיא דיר דיא

לאסט דעם פאלקעס טראגען העלפען, אונד רוא ניכט אללעם אלליין צו טראגען הא
בעסט

רשי

תרגום אונקלוס

לְמִשְׁכַּן זִמְנָא וַיְהִי עִתְדוֹן תַּמָּן עִמָּךְ׃
(יז) וַיִּחְגְּלִי וְאֶמְלִיל עִמָּךְ תַּמָּן וְאַרְבֵּי מִן
רוּחָא דִּי עָלָךְ וְאַשְׁוִי עֲלֵיהוֹן וַיִּסְכְּרוֹן עִמָּךְ
בְּטַמּוּל עִמָּא וְלֹא חִסְבֵּר אֶת בְּלַחוּדְךָ׃

באלרוס בעבודת סך והיו מרחמים עליה'
ומוכים על ידם שנאמר ויכו שוטרי בני
ישראל (שם ה') עתה יתמונו בגדולתן
בדרך שוכטערו בלרתן: ולקחת אותם.
קחם בלכרים אשרינס שנתאניהם פרוסים
על בניו של מקום: והחילנו שם עמך.
כדי שיראו ישראל וינהגו בהם גדולה וכבוד

וילמדו מניבין אלו שוכטערו עם משה לשמוע דבור מפי הקב"ה: (יז) וירדת. זו אחת מעשר
ירדות הכתובות בתורה: ודברתי עמך. ולא עמהם: ואללתי. בתרגומו וחרבו כמו ואל אלילי
בני ישראל (שם כ"ד): ושמתי עליהם. למה משה דומה באותה שעה לנר שמונת על גבי מזורה
והנל מדליקין הימנו וקין אורו חסר בליים: ונשאף חתך. החנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם טורח
בני שהם ערמנים וסכנין: ולא תשא אותה לנך. הכי משונה למה שאמרת לא טובל ארבי לבדי:
המקדש

באור

בהם שהם זקנים באים בימים וראוים להיות שוטרים על העם יודעים להזהיגם נחמה:
(יז) ודברתי עמך שם, באהל מועד הנזר, כמ"ג והחילנו שם עמך כדי שישמעו גם הם
בדברי עמך: ואצלתי מן הרוח, פי' הרמז"ן כי אגילות בכל מקום לאון עכוב אללו, כמו
הלא אגלת לי נרכה, הלא עבנת אללך עוד נרכה בעבורי, וכן אלילי בני ישראל הם הבשאים
והפרושים מהם שאגלים אל עלמן מכלל המון העם או שיקראים בן הגדולים שהנל באים אגלס,
וכן כאן ואללתימן הרוח שאגית אלילי מן הרוח אשר אני שם עליך ושמתי עליהם. והרד"ק בשרשים
פירש ג"כ מלאן אלל ובס"ף דבריו הניח פי' אחר מלאן הפרשה, ויחנן שניהם מענין אחד, שכן
הלועז יאמר על המכריש חלק מדנרו ואינו כוללו עמו (בייח זייטע ועגען), מלאן אלל, ונחב עד
הרמז"ן וז"ל: וירדת ודברתי עמך שם ואללתי ענין הכתוב להגיד כי בעת הדבור עם משה
יס' האגילות וממנו הוא, וכן אמר במעשה וירד ה' בענן וידבר אליו ולא פי' הכתוב הדבור
הזו ומה הו' באשר הוא כתוב בכל התורה שיבאר אה"כ מה אשה ומה דבר ה' ני הענין נכאן
בי הזקנים אשר אמר בהם ויתנבאו לא שמעו דבור מפי השם ולא נראה להם במ אה או
באלים, אבל השם מדבר עם משה ואללתי רוח משה הם יודעים הנבואה ההיא, וזה טעם
ויתנבאו ולא יספו שלא יספו להתנבאות מעמם, אבל בנבואה שאמר השם למשה נה לבדה
הנבואה, והקדוב אלי בני גל ימי הזקנים נעשה להם בן שידעו בכל אשר ילוה השם לישראל
בד משה בכרבי שעתם, והמקרים אשר יבא להם במדבר, וזה טעם ונשאף חתך במשא העם,
כי כל מה שיאמר משה לעם ידעו הם ויתנבאו בהם לעם כל אחד בשבטו וסלובו ומפני זה
לא

בהעלתך יא

לְבַדְּךָ: (יח) וְאֵל־הָעַם תֹּאמַר
הִתְקַדְּשׁוּ לַמִּחְרָה וְאֶכְלֶתֶם בָּשָׂר
כִּי בְכִיתֶם בְּאָזְנִי יְהוָה לֵאמֹר
מִי יֵאכְלֶנּוּ בָּשָׂר כִּי טוֹב לָנוּ
בְּמִצְרַיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר
וְאֶכְלֶתֶם: (יט) לֹא יוֹם אֶחָד
תֵּאכְלֹן וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמִשָּׁה
יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא
עֶשְׂרִים יוֹם: (כ) עַד וְחָדָשׁ יָמִים
עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאִפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם

לורא

חרגום אשכנוי סב

בעסט. (יח) דעם פֿאַלקע
אבער מאַכע דוועם בעקאנט,
האַלטעט אייך אויף מאַרגען
בעריום, איהר זאָללט פֿלויש
צו עססען בעקאָממען; דאָ
איהר דאָך נעווייגט, דאָס עס
דער עוויגע פֿערנאַממען; ווען
אונז דאָך יעמאַנד פֿלויש גע-
בע! וויר האַטמען עס אין
מצרים בעססער! זאָ וויר
אויך נון דער עוויגע פֿלויש צו
עססען געבען; (יט) ניכט ניר
אויף איינען טאַג זאָללט איהר
זאָלכעס צו עססען האַבען,
אויך ניכט עטוואַ אויף צווייא,
פֿינף, צעהן אָדער צוואַנציג
טאַגע, (כ) זאָנדערן אויף איי-

נען גאַנצען טאַגאָט, ביז עס אייך וויעדער צור נאַע הערוים געהען, אונד צום עקעל
ווער-

ר ש י

(יח) התקדשו. הזמינו עצמכם לפורענות
וכן הוא הוא אומר והקדשם ליום הריגה
(ירמיה י"ב): (כ) עד חדש ימים. זו
בגשרים שמתמזגין על מטותיהן ואחר כך
גשמתן יונאה. ובדשעים הוא אומר הבשר
עודנו בין שניהם כך היא שניהם בסכרי.
אבל במכילתא שניה חילוף הדשעים
אובלין ומלטערין שלשים יום והבשרים
הבשר עודנו בין שניהם; עד אשר יבא
מאסנס. כחרגומו דמקולין ביה יהא
דומה לכס כאלו אכלתם ממנו יותר מדאי
עד שיוכל ונגעל לחון דרך האף; והי לכס
לחקה

חרגום אונקלום

(יח) ולעמא תימר אונקלום לחחר וחיכלון
בשרא ארי בכיתון קדם יי למימר מאן
ייכלינא בשרא ארי טב לנא במצרים ויהן
יי לכון בשרא וחיכלון: (יט) לא יומא חד
חיכלון ולא תרין יומין ולא חמשא יומין
ולא עשרא יומין ולא עשרין יומין: (כ) עד
ירח יומין עד די תקוצון ביה ויהי לכון
לחקה

לזרא. שמהיו מרחקין אותו יוחר ממה שקיבחתם ונדברי רבי משה הדרשן ראיתי שיש לשון שקורין

ב א ו ר

לא ישא משה לבדו חלונותם עב"ל: (יח) החקדשו רמחר, לשון הזמנה והכנה לדבר: (יט) ולא
יומים, שני ימים, ונאזרו לא יום אחד ולא יומים לא חמשה וגו' ולא עשרים יום כלנד
חאכלין: (כ) עד חדש ימים, חדש שלם כי לא ישלם החדש כי חס ביום שלם לא במקמח היום.
עד אשר יצא מאפנס, שיתן לכס בשר הרבה שמוכלו לאכול עד אשר יפא דרך האף, ולפי
הכונה הזאת מ"א עד דמקולין ביה: והיה לכם לזרא, שמומקוהו מאתנס כדבר הנתעבדור
שאינו נאכל. כן פירש"י וראב"ע זרמנ"ן, ולדעתם ששרשו נזר זה"א לנקבה, כמו מן צורה קום.
דוע נאמר צרה, קמה, רעה. ואפשר שהוא משרש זרה מענין זרה הלחה, כי אין הכלל נפרד סס
הנקבה מזה המשקל בין גע' ובין נמי ל"ה, כמו מנה שפה, אכן נבטיחם יש הבדל כי מחותן שהן
נמי ל"ה נאמר בסמיכות בשו"א חמת פ"א הסעל, כמו מנח, ישיח רעהו, וחמת שהן נמי
ע"ו

תרגום אשכנזי

ויערדען ווירד; דען אוהר האבט דען עויגען פערשמע- העט, דער אונטער אייך איזט, אינד פאר איהם וויינענד דיא ווארטע אויסגעשטאסען: ווא- רום זינד וויר דאך אויס מצרים געגאנגען? (כא) משה שפראך: דאן פאלק, ווארונטער איך בין איזט זעכסמאל הונדערט טוי- זענד מאן פויספאלקעס, אונד דוא שפריכסט: איך וויל איה- נען פלייש צו עססען געבען אויף איינען גאנצען מאנאט;

בהעלתך יא

לזרא יען כידמאתם את יהוה אשר בקרבכם והבכו לפניו קאמר למה זה יצאנו ממצרים: (כא) ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבן ואתה אמרת בשך אתן להם ואכרו חדש ימים: (כב) הצאן ובקר ישחט להם ומצאת להם

(כב) זאלל מאן שאפע אונד רינדער שלאכטען, דאס ויא גענונג האבען, אדער זאללען זאללע פישע

תרגום אונקלוס

לתקלא חלף תקצחון ית מימרא דיי דשכינתיה שריא ביניכון ובכיחון קדמוהי למימר למא דגן נפקנא ממצרים: (כא) ואמר משה שיח מאה אלפין גברא רגלאה עמא די יאנא ביניחון ואת אמרת בשרא אתן להון ויכלון יח יומין: (כב) הצאן ותורין יתנכסון להון היספקון להון אם יח כל ניני ימא

ר ש י

לחרט זרא: את ה' אשר בקרבכם. אם לא שנעתי שכינת בנייכם לא גבה לבנכם לינוס לכל הדברים הללו: (כא) שש מאות אלף רגלי העם שלח אלפיס היתרים רבי משה הדרשן פירש שלא בנו אלף אוחן שיכאו ממלרים: (כב) הלאן ובקר ישחט. זה אחד מארבעה דברים שהיה רבי עקיבא דורש ואין ר"ש דורש כמיתו ר"ע אומר שש מאות אלף רגלי ואתה אמרת בשך אתן

ב א ו ר

ע"ו לא ישחנה בהן הקמ"ץ לעולם, וגאמר דעח המן, צרה נפשו, קמח רעיד, לפי שנכח הקמ"ץ הוא תומשך אות עי"ן הפעל הנחה, ולפי שלא נמלא זה המשקל בשש הזה בסמיכות רק בנפרד לא נוכל לגזור מאיזה שרש הוא: למה זה יצאנו ממצרים, שאמרתם זכרנו וגומר אשר נחבל במלרים, ולפי שאחם כפויי טובה חלקו, ואלו הייתם מתאווים בשך ולא נתרעמתם על יציאת מלרים לא הייתם לוקים כל כך כמו בשאר תלויות שיש מהם שלא לקו. (הרשב"ם), ונראה לפרש לדעתו כי מה שמלאנו בפרשת בשלח שהתרעמו על יציאת מלרים בנואם לים סוף וזאמרו כי טוב לנו עבוד וגו' וכן במדבר סין באמרם כי הולאתם אתנו וגומר ונרפידים כשלא היה להם מים לשתות אמרו למה זה העלייתנו ממלרים ועל כל זה ויתן ה' את שאלתם במן ושלג ומים ולא נחשב להם לעון ומרי, הוא מפני שאז עדין לא ידעו את מעשי ה' ויכלתו להבין שאר במדבר וגם להם יוכלת, ובייתה עליהם יכאת מות ברעב ובנמא במדבר הגדול והנובא ההוא, או מיתת חרב על ידי רודפיהם, ולכן בכל אחת מהתרעומות האלה הזכירו סבת תלונותם באמרם לקחתנו למות במדבר, להמית את כל הקהל הזה ברעב, להמית אותי ואת מקני בנמא, ולפ"ו לא היה בהם משפט כפויי טובה, אבל עתה נכר ראו את מעשי ה' להגילם מיד רודפיהם והאבילם לחם והשקם מי באר ורק בעבור תאוות המותרות נתרעמו על יציאת מלרים אין לך כפוי טובה יותר מזה: (כא) שש מאות אלף, לא חש למנות את כמות של זת חלבים היתרים: (כב) הצאן ובקר ישחט להם, זה אחד מארבעה דברים שהיה

בהעלתך יא

אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם: פ
(כג) ויאמר יהוה אל משה הירד יהוה תקצר עתה תראה היקרה

דברי

תרגום אשכנזי סג

פישע אוים דער זעע הערביי
געשאפט ווערדען; דאס ווא
געניג האכען? (כג) אבער דער
עויגע שפראך צו משה זאלל
מע דיא האנד דעס עויגען צו
קורץ זיין זיינע מאכט צוגערינג
זיין? דוא זאלסט באלד
זעהן, אכ מיין ווארט דיר נאך
וואונש

ר ש"י

תרגום אונקלוס

אמן להם ואכלו מדש ימים. הלא ונקר
הכל נמשעו מי מספיק להם כענין
שאמר ומלא כדי גאולתו (ויקרא כ"ה)
ואינו קשה זו או שמעו נא המורים (במדבר
כ"ג) אלא לפי שלא אמר ברבים חיסך לו הכתוב ולא נסרע ממנו וזו של מריבה היתה בגלוי
לפיכך לא חיסך לו הכתוב. ר"ש אומר חס ושלוס לא עלתה על דעתו של אותו לדיק כך מי
שכתוב בו בכל ביתי נאמן הוא יאמר אין המקום מספיק לנו אלא כך אמר שז מאות אלף רגלי
וגו' ואתה אמרת בשר אמן למדש ימים ואחר כך תהרוג אותה גדולה כזו הלא ונקר ישמע להם
כדי שיהרגו ותהי אכילה זו מספקת עד עולם וכי שנתך הוא זה אומרי' לו לחמור טול כור
שעורים ונחוקך ראשך השיבו הקב"ה ואם לא אמן יאמרו שקלרה ידי הטוב בעיניך שידה' תקבל
בעיניהם יאבדו הם ומאה כיוולא נהם ואל תהי ידי קלרה לפנייהם אפי' שעה אחת: (כג) עתה תראה
היקרך דברי. רבן גמליאל בנו של ר' יהודה הנשיא אומר ח"ל לעמוד על הטפל מאמר שאינו מנקשים
אלא

ימא יחבנשוו להון בייספקון להון: (כג) ואמר

יי למשה המ מרא דיי יתעבב בען תחוי
היערעניך

ב א ו ר

שהיה רבי עקיבא דורש ואין ר"ש דורש נמותו שהיה רבי עקיבא אומר שבברי הפסוק הזה הן
נמשעם אלא שלא נענש על עון זה בעבור שלא היה ברבים נמשע מי המריבה. מפירוש רש"י,
וכתב הרמב"ן וזה לשונו, ומדרשו של רבי עקיבא שאמר דברים נמשעין מי מספיק להם הוא
משמעו הכתוב נאמת והוא דעתו של אונקלוס, אבל הענין בעלמו חמה, כמו שאמר רבי
שמעון מי שכתב בו בכל ביתי נאמן הוא יאמר אין המקום מספיק להם, ועוד כי כלם ראו
כבר נפלאות גדולות מזו, וגם מה שכתב הראב"ע על זה הכתוב אינו נכון בעיני, והנכון אללי כי
כאשר יעשה השם אותות ומופתים בישראל מסד המה מאתו וכלן לטוב להם כי טוב ה' לכל
וגומר, זולתי כאשר ולא הקלף על עוברי רגליו שיעשה עמהם בחף ונמדת הדין לרעה גמורה,
והנה אין בנשים רק טובה שלימה או נקמה במדת הדין, אבל עתה נשאמר שיתן להם בשר
אשר שאלו והיה להם לזרף, ידע משה רבינו ע"ה שלא יהיה אות מאת השם לנרצח להם בשר
כאשר נתן להם דגן שמים כענין שאמרו חכמינו ז"ל אין דבר רע יורד מן השמים, ועוד כי
כל הנשים יודיעם למשה הנני ממטיר וגומר, הנני עומד לפניך וגומר, אבל כאן אמר ואל
העם תאמר התקדשו למקד ולא הידיעו, הכן משה שלא יהיה זה בנש מאתו יתברך שמו, ועל
כך שאל בתמי' מה יעשה להם בדרך כל הארץ? אם ישמע להם הבהמות מכל סביבותיהם
ואם יאסף להם כל דגי הים במקום הקרוב להם לא יספיק להם, והשם השיבו כי אין יד
השם קלרה לתת להם שאלתם גם בדרך מקרים וזה הטעם היקרך דברי ואמר ה' תקבל
כלשון ויין מלכות רב כיד המלך, ולא אמר השם היפלא ממני כי לא יעשה זאת במופת, וכן
היה שנסע רוח מאת ה' במנהגו של עולם לא רוח ים חוק מאד ולא רוח קדים עזה כאשר
יזכיר במופתים, אבל רוח סתם בנהגים ויגו שליוס מן הים לא שנבראו עמה בעבורם, ואין
בדבר חידוש מטעמו של עולם, ועוד שנבר היה להם כן ולא מדש עמה רק שיהיה שליוס רבים
מאד, עכ"ל: ומצא להם, ויספק להם כמו ומלא כדי גאולתו, וכן מתורגם כלשון אשכנזי:
(כג) הירד ה' תקצר עתה ויכלתו, ולפי שכתב האדם ימלא על הרוב בידיו לכן חפס
הכתוב כלשון יד: היקרך דברי, עקר הוראת בנויי הפעלים הוא למימן הנפעלים המקבליים
פעולות

הרגום אשכנזי

ויאונש איינטרעפֿען ווירד, אָדער ניכט! (כו) משה גינג הערויס, אונד מאַכטע דער נאציאָן דיא וואַרטע דעם עוויגען בעקאָנט, ליעם זיע= ביזנציג מעננער פֿאָן דען על= טעסטען דעם פֿאַלקעס צוואַמ= מיזן קאָממען, אונד שטעללטע דיא אום דאָז צעלט הערום. (כה) דער עוויגע ליעם זיך אין איינער וואַלקע העראַב, רע= דעטע מיט איהם, נאָהם עט= וואַס פֿאָן דעם גיסטע, דער אויף איהם וואַר, אונד לענטע

בהעלתך יא

דברי אִם־לָא: (כו) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת דְּבַר יְהוָה וַיֹּאסֶף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל: (כה) וַיֵּרֶד יְהוָה וַיַּעֲנֵן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאצֵּל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל־שִׁבְעִים אִישׁ הַזִּקְנִים וַיְהִי כְּנֹחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ

ולא

עם אויף דיא זעבענציג עלטעסטען מעננער. זאבאלד דער גייסט אויף איהנען רוהעטע, ווייס= זאג=

ר ש י

חרגום אונקלוס

אלא עליה לא חספיק להם סופן לדון אחריו אם לזה נוחן להם נזר בהמה גסה יאמרו דקה בקצנו ואם אתה נוחן דקה יאמרו גסה בקצנו חיה ועוף בקצנו דגים וחיים בקצנו אמר לו אם כן יאמרו שקלרה ידי אמר לפניו הריני הולך ומפייסן אמר לו עתה תראה היקרך דברי שלא ישמעו לך הלך משה לפייסן אמר להם ה' חקלר הן הנכח לור ויזכו מים וגומר כנס להם יוכל חת אמרו פשרה היא זו אין כו נח למלאת שאלתינו וזהו שנאמר

הַיַּעֲרֵעֲנָה פְּחָגְמֵי אִם לָא: (כו) וַיִּנְפַק מֹשֶׁה וּמַלְלִיל עִם עֲמָא ית פְּחָגְמֵי דִי וּבְנֵי שִׁבְעִין גְּבָרָא מִסְּבִי עֲמָא וְאָקִים יתְהוֹן כְּחֹר כְּחֹר לְמִשְׁבְּנָא: (כה) וְאַחַגְלֵי יי בַּעֲנָנָא וּמַלְלִיל עֲמִיה וּרְבִי מִן רוּחָא דִי עֲלוּהִי וַיִּהְיֶה עַל עֲבָעִין גְּבָרָא סְבִיָּא וַיְהוּה בַּד שְׂרַת עֲלֵיהוֹן וַיִּתְנַבְּאוּ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ

רוח

ולא

ב א ו ר

פגולות הפועל, ובאלו מלת את כתובה אחרי הפעל, דרך משל ישקרה במקום ישמר אותך, והכנוי הוא תשובת השואל את מי ישמור? וכן כלם, ובלשון אשכנז נקראים סימן (אקוזאטיף), מה שאין כן הוראת הכנוי בשלל היקרך, כי משה לא היה מקבל הפעולה, ומתים הוראתו בשלל הזאת כאלו למ"ה השמוט כתובה אחרי הפעל, רכה לומר היקרך לך, שלא במנהג סבורי כיון הפעלים (ובלשון אשכנז היא הוראת סימן דאטיף), והוא תשובת השואל למי? וכן מחורגם בלשון אשכנז: (כה) ויצא משה, מאהל מועד אשר דבר אהו שם אלהים לדבר אל העם, ונראה שאמר דברו אל העם שנ אל אהל מועד לשמוע דבר ה': (כה) ויאצל מן הרוח, רבו בדעות נכנין המלה הזאת, כי הראש"ע פירש שהיא מהפעיל והראוי וַיֹּאצֵּל ונתחלפו התנועות ועוד דעות אנוח, והנראה לפי שנדבור השם אל משה נאמר ואצלתי מצנין הקל, נכון הוא גם זאת מהקל והראוי וַיֹּאצֵּל, על משקל וַיֹּאמֶר ונתחלף המול"ס נקמ"ן: כנוח עליהם הרוח ויתנבאו, שעורו התנבאו והו"ו לתשובת התנאי, כאשר נח עליהם הרוח אז התנבאו:

ולא

בה על תך יא

תרגום אשכנזי סד

ולא יספו: (כו) וישארו שני אנשים
במחנה שם האחד אלדד ושם
השני מידד ותנת עליהם הרות
והמה בכתיבים ולא יצאו האלה
ויתנבאו במחנה: (כז) וירץ הנער
ויגד למשה ויאמר אלדד ומידד
מתנבאים במחנה: (כח) ויען

זאנטען זיא, יעדאך ניכט
מעהר אלס דיעועס טאל;
(כו) צווייא מעננער פאן איהי
נען בליבען אים לאנער צוריק;
דער איינע היעס אדה, דער אנא
דערע מידד; אויך אויף דיעוען
רוהעטע דער גייסט, דען זיא
ווארען מיט אויפגעצויכנעט,
זינד אבער ניכט מיט הייניס
געגאנגען פאר דאן געצעלט;
זיא ווייסזאנטען אלזא אים לא-
גער. (כז) איין קנאבע ליעף,

יהושע

דיעועס דעם משה צו בעריכטען, אונד שפראך: אלדד אונד מידד ווייסזאגען אים לאנער!
יהושע

תרגום אונקלוס

ר ש י

רוח נבואה ומתנבאין ולא פסקין:
(כו) ואשתארו תרין גברין במשריתא שום
חד אלדד ושום תנינא מידד ושרת עליהון
רוח נבואה ואנון בכתיבא ולא נפקו
למשנא ומתנבאין במשריתא: (כז) ורבת
עולימא ותוי למשה ואמר אלדד ומידד
מתנבאין במשריתא: (כח) ואהיב יהושע
בר

(כה) ולא יספוי. לא נתנבאו אלא איתו היום
לנדוכ מסורס נספרי. ואנקלוס תרגם
ולא פסקין שלא פסקה נבואה מהם:
(כ) וישארו שני אנשים. מאותן שנכתבו
אמרו אין אנו כדאי לגדולה ז: והמה
בכתיבים. במבוררים שנהם לסנהדרין
ונכתבו כלם וקובים נשמות ועל ידו
גורל לפי שהשנין עולה לי"ב שנים
שה שנה לכל שנת ושנת חץ משני שנים
שאין מגיע אליהם אלא ה' ה' אמר משה
אין שנת שימע לי לפחות משנתו זקן אחד
מה עשה נטל ע"כ פתקין וכתב על שנים
זקן ועל שנים חלק וברר מכל שנת ושנת ע"כ אמר להם טלו פתקים מחוך קלפי
מי שעלה בידו זקן נתקדש מי שעלה בידו חלק אמר לו לא המקום חפן נך: (כו) וירץ הנער.
יש

ב א ו ר

ולא יספו, תרגום אונקלוס ולא פסקין, אבל לפי הוראת הפרש הזה בכל מקום, באורו כמו
שהניח רש"י בשם ספרי שלא התנבאו רק אותו היום לנדו, וכן דעת כל המפרשים, ולדעת
הרמב"ן שהזכירתי למעלה נראה גם כן שכן היא כונת המלה, רק שהיא הרחיב הענין לדעתו
שלא יספו להתנבאות מעלמן: (כו) והמה בכתיבים, מן המבוררים לסנהדרין כמו שאמרו
חכמינו ז"ל שלקח משה מכל שנת שהם ע"כ נמספר וכתב משה על שנים פתקין זקן ושני
פתקין הניח חלק הניחם בקלפי ואמר להם טלו פתקים מי שעלה בידו זקן נתקדש ומי שעלה
בידו חלק אמר לו לא המקום חפן נך: ולא יצאו האלה, כשהעמיד אותם משה סניבות
האהל לא ילאו מן המחנה לעמוד סניבות אהל מועד, ופירש רש"י בדעת רבי שמעון בפסיקתא
שנשתיירו ספני הענוה שאמרו אין אנו כדאי לגדולה: (כו) וירץ הנער, בה"א הדעת הנודע
לשרת

ה מ ע מ ר

(כה) ולא יספו, לשון רש"י: ואונקלוס תרגם ולא פסקין וכו' ואמר המבאר: אבל לפי הוראת
הפרש הזה בכל מקום, באורו שלא התנבאו עוד; אולם לדעת רש"י שנינו לו עוד חנה בהוראת
הזאת

תרגום אשכנזי

(כח) יהושע זָאָהוּן נוֹן, פֶּאָן יוֹ= גענר אויף טרייער דינער דעם משה, פֶּינג אָן אונד שפראך: משה מיין הערר! פֶּערוועהרע עם איהנען! (כט) משה אַבער

אנט

ר ש י

י"א גרסום בן משה ה': (כח) כלאם. הטל עליהם רבוי נכור והם כלים מאלהים. ד"א תנס אל בית הכלא לפי שהיו מתנבאים משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ:

המקנא

בה על תך יא

יהושע בן-נון מִשְׁרַת מִשֶּׁה מִבְּחָרָיו וַיֹּאמֶר אֲדָנִי מִשֶּׁה כְּלָאֵם: (כט) וַיֹּאמֶר רֹו מִשֶּׁה

דמקנא

תרגום אונקלוס

בר נון מְשׁוּמְשָׁנִיה דְּמִשֶּׁה מְעוּלְמוּהִי וַאֲמַר רְבוּנִי מִשֶּׁה אֶסְרִינֹון: (כט) וַאֲמַר לִיה מִשֶּׁה

הקנאתי

ב א ו ר

לשרת את משה חון מיהושע כי שירות יהושע אינו כשירות כל נער. (הראב"ע), וכן פירש"י שאין זה יהושע כי אם גרסום בן משה היה: (כח) מבחוריו, פירש הראב"ע מנעוריו ורלה לומר שהנפרד ממנה אינו חאר, אבל הוא שם המקרה לימי הנעורים והכנוי שב על יהושע שהיה מנעוריו משרת משה. והראב"ע פירש שהוא חאר והכנוי שב על משה ונלוונו לומר שהיה מן המשרתים המובחרים, כי היה לו משרתים רבים עכ"ל. אמנם דעת מניח הטעמים מסכמת לפירוש הראב"ע, כי כאשר נסתכל בניחות המאמר לדעת הראב"ע יהיה בפסוק הזה מאמר מוסגר בחוך מוסגר, כי עקר הפסוק הזה, ויען יהושע בן נון (משרת משה מבחוריו) ויאמר, והמלות המוסגרות הן רק לתוספות באור, לכן הונח הטפחא במלת מבחוריו שהוא מפסיק יותר מן הרביעי שבמלת בן נון, וכן מלת משרת משה עד מלת מבחוריו הן גם כן מוסגרות, ויונן הפסוק כזה ויען יהושע בן נון (משרת משה) מבחוריו, שהכנוי במלת מבחוריו מונח גם בלא משרת משה שלפניו, כי שב על מלת משה שבפסוק הקודם, והיה לפי זה להניח במלת משה גם כן טעם מפסיק יותר מהמפסיק במלת בן נון שלפניו, אבל לדעת הראב"ע שהכנוי במלת מבחוריו שב על יהושע יהיה המלות משרת משה מבחוריו מאמר אחד מוסגר לבד, כי לא יובן הכנוי במלת מבחוריו בלתי המלות משרת משה שלפניו, לכן ידקק בעל הטעמים שלא הגדיל ההפסק רק במלת מבחוריו יותר מהפסק מלת בן נון בדין מאמר מוסגר, ולא במלת משה, וכן תרגם אונקלוס מעולמוהי וכן מתורגם בלשון אשכנז: כלאם, הוראת השרש הזה היא לשון ענינה ומניעה כמו לא חבלא רחמך, ולזאת נקרא בית האסורים בית הכלא על שם שהנתון

ה מ ע מ ר

הזאת בפסוק ולא יסף עוד לדעתה (בנאשית ל"ח כ"ז) ע"ש, אך אונקלוס תרגם שם במשמעו. (כח) מבחוריו פי' הרשנ"ס מנעוריו, וכן תרגם הרמב"מ, ולדעת החכם המבאר גם אונקלוס מסכים עמו, ואם כן הוא לריך להיות בת"א במקום מעולמוהי מְעוּלְמוּהִי כמו שמלאתי בדפוס אנוניש וכן הגיה החכם רש"ל, כי הנפרד היא עֲלִימוּת בתרגום ילדות, וענינו מימי עלומיו היה משרתו, וקשה להכריע בין שתי גרסאות האלה, כי הראשונה בלבד שהיא נוטה לדעת הראב"ע (עיין בבאור) היא מסכמת ג"כ עם דברי חז"ל (בילקיט סוף רמז תתקמ"ה) שפירשו מבחוריו כמו מבחוריו; ועוד אם יהי' טעם מבחוריו לדעת אונקלוס בדעת הראב"ע שהכנוי שב על יהושע הי' ראוי לתרגם מְעוּלְמוּהִי שכן תרגם כי יר לך אדם רע מנעוריו (בראשית ח' כ"א) וכן מנעוריו עד עתה (שם מ"ו ל"ד) מְעוּלְמוּהִי, ולא מלאתי לישא עול ימות עוד בתרגום אונקלוס בואת הכוונה זולת לשון עדנה (שם י"ח י"ב) תרגם עולימו בנפילת התי"ו; לכן מסתגר לקיים גרסת מעולמוהי, בפרט שיש לה משען ומשענה בדברי חכמינו ז"ל ובפירוש הראב"ע. (ד"ה) אדני משה כלאם, לשון רש"י: "הטל עליהם וכו' והם כלים מאלהים דבר אחר תנס אל בית

בית

בהעלתך יא

הַמִּקְנָא אַתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל־עַם
יְהוָה נְבִיאִים כִּי־יִתֵּן יְהוָה אֶת־
רוּחוֹ עֲלֵיהֶם: * (ב) וַיֵּאסֶף מֹשֶׁה
אֶל־הַמַּחֲנֶה הוּא וּזְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל:
(ג) וְרוּחַ נְסֵעַ מֵאֵת יְהוָה וַיִּגְזַר

תרגום אשכנזי סה

אנטווארטעטע איהם: ביזט
דוא פיר מיך אייפערזיכטיג?
איך ווינשטע, דאס דאוואנצע
פאלק דעם עוויגען לויטער
פראפעטען ווירדען, דאס דער
עוויגע נעהמליך זיינען גייסט
אויף זיא לענטע. (ב) היער=
אויף גינג משה נעכסט דען
עלטעסטען דערגעמיינדע אין

שלוים
דאז לאגער צוריק; (ג) איין ווינד פוהר אויס פאן דעם עוויגען, יאגטע וואכטעלן פאם

תרגום אונקלוס

הַקְּנָאִי אֶת מִקְנָא לִי רַעֲיָנָא פֻּן דִּיהוֹן כָּל
עֲמָא דִּי נְבִיאִין אַרִי יִתֵּן יְיָ יַח רוּחַ נְבִיאוּתֵיהּ
עֲלֵיהוֹן: (ב) וְאַתְּכֵנִישׁ מֹשֶׁה לְמִשְׁרִיחָא הוּא
וְסָבִי יִשְׂרָאֵל: (ג) וְרוּחָא נְטִיל מִן קָדְשׁ יְיָ
וַאֲשֶׁר

ר ש י

(כט) המקנא אתה לי. הקנאתי אתה
מקנא: לי. כמו בשבילי כל לשון קנאה
אדם הנותן לב על הדבר או לנקים או
לעזור אנפיר"נמט בלעז אוחז בעובי המשא:
(ל) ויאסף משה. מפתח אהל מועד: אל
המחנה. כננסו איש לאהלו: ויאסף. ל'
כניסו אל הבית כמו ואספתו אל תוך ביתך
(תהלים ל"ט) מלמד שלא הביא עליהם
ויגז. ויפריס וכן בי גז חיש (תהלים ל'
וכן

(דברים כ"ב) ואנ לכלן יכזור ולא ידע מי אספס
פורענות עד שנכנסו הכלדיקים איש לאהלו: (לא) ויגז. ויפריס וכן בי גז חיש (תהלים ל'
וכן

ב א ו ר

שהנתון שם יושב עלזר ונמנע מלכת לאשר יחפון, וכן כאן פירש רש"י ורשנ"ס שיתנס אל בית
הכלא, וכן תרגם אונקלוס איסרינון, ובתרגום המיוחס לבי"ע תרגם ונלי מנהון רוח
נבואתא, דעתו שהוא לשון מניעה, וכן הועתק בלשון אשכנזי. ונתב הרמב"ן וזה לשונו,
והטעם בזה כי משה דבר אל העם את דברי ה' כי הוא יאלל מן הרוח אשר עליו ויתן על
המתלבטים עמו באהל מועד, והנה אלה אשר לא ילאו אל האהל ועושין עממן מכלל הנאכלים
כממרים בדבריו, ולכך אמר לו בלאס כי אולי רוח שקר נפיהם או רוח רעה מנעתם, והנה
לריכים לשומם בנית הכלא כאיש משוגע ומתנבא, ומשה בענותותו השיב ומי יתן כל עם ה'
נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם כי השם נתן עליהם רוחו מנלתי אלילות הרוח שעליומי
יתן ויהיה זה בכל העם, עד כאן: כלאם, הראוי בקמ"ץ חטף תחת הפ"א והע"ן בשו"א על
משקל קְשֶׁרֶם, בְּחִבָּם, רק בעבור למ"ד פעל אות הגרון מתחלפות הנקודות ובא השו"א תחת
הפ"א והע"ן בקמ"ן גדול תחת קמץ חטף, כמו שְׁמַעְנֵנוּ, הראוי שְׁמַעְנֵנוּ: (כט) המקנא אתה לי,
בעבורי וכן הועתק בל"א, ודין ה"א השאלה והתימה להיות בחטף פתח, וכאן מפני פנישות
שני שאין בראש המלה בא בפתח, ואין לטעות שהה"א לודיעה אחרי שאין אחריה דגש במשפט.
(רש"י), כל לשון קנאה אדם הנותן לב על הדבר או לנקים או לעזור איפורט"מנט בלעז, ובלשון
אשכנזי (חייפער): מי יתן, המלות האלה הם סימני ההכרזה לחאזה וחסן, כאדם המתאזה
לדבר ושאל מי יתן לי תאומי, וכמו כן מי יתן תנא אלתתי (איוב ו' ח'), וכן מתורגם בלשון
אשכנזי: (ל) ויאסף משה, מערין ואספתו אל תוך ביתך, רכה לומר שנכנסו מפתח אהל מועד
איש אל אהלו: (לא) ויגז שלוים, העתיד מננין הקל עם וי"ו המהפך בגזרת רחי ע"ו,
וגזרת

ה מ ע מ ר

בית הכלא" הנה למירוש הראשון יהיה המלה מן כלה מנחי למ"ד ה"א ובא אל"ף תמורת ה"א
כמו ועמי תלואים (הושע י"א ז') ורבים ככה, ולפירוש השני הוא כמשפטו מנחי למ"ד אל"ף.
(ל) ויאסף משה, לשון רש"י: לשון כניסה אל הבית כמו ואספתו אל תוך ביתך; ואנ לכלם
יכזור 9 ט

תרגום אשכנזי

פֶּאֶם אוֹפֶער דעם מעערעם ,
אונד שטרייעטע זיא אים דאז
לאַגער , איינע טאָגרייזע לאַנג
אויף יעדער זייטע , רונד אום
דאז לאַגער הער וואָהל צווייא
עללען האָך , איבער דער ער-
דע . (לג) דאז פֶּאַלק מאַכטע
זיך אייף , דענוועלבען גאַנצען
טאָג , דיא גאַנצע נאַכט אונד
דען פֶּאַלגענדען טאָג , אונד
זאַממעלטע וואַכטעל . דער אַם
וועניגסטען האַטטע בראַכטע
דאָך צעהן חמר צוואַממען .
דיעזע

ר ש י

וכן נגזרו ועבר (נחום א'): ויטוש
ויפסט כמו והנה נטושים על פני כל
הארץ (שמואל א' ל') ונטשתיך המדבנה
(יחזקאל כ"ט): וכאמחים . פורחות בנונה
עד שהן כנגד לבו של אדם כדי שלא יהא
טורח באסיסתן לא להגביה ולא לשחות :
(לב) הממעיע . מי שאוסף פחות מכולם
העללים והמגרים אסף עשרה חמרים :
וישטחו

כה על תך יא

עֲלוּיִם מִן־הַיָּם וַיִּטְשׂוּ עַל־הַמַּחֲנֶה
כְּדָרְךָ יוֹם כֹּה וּכְדָרְךָ יוֹם כֹּה
סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאֲמַתִּים עַל־
פְּנֵי הָאָרֶץ : (לג) וַיִּקְם הָעָם כָּל־
הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל־
יוֹם הַמָּחֶרֶת וַיֹּאסְפוּ אֶת־הַשָּׁלוֹ
הַמְּמַעִיט אֶסְף עֶשְׂרֵה חֲמָרִים

השלין קרי

וישטחו

תרגום אונקלוס

וַאֲפֹרַח שְׁלֵיו מִן יוֹמָא וּרְמָא עַל מְשָׁרְיָא
כְּמַהֲלָךְ יוֹמָא לְכָא וּכְמַהֲלָךְ יוֹמָא לְכָא סְחֹר
סְחֹר לְמְשָׁרְיָא וּכְרוֹם תְּרַחֵן אַמִּין עַל
אַפֵּי אַרְעָא : (לג) וְקָם עֲפָא כָּל יוֹמָא הַהוּא
וְכָל לַיְלִיא וְכָל יוֹמָא דְּבַחְרוּהִי וּכְנָשׁוּ יַת
שְׁלֵיו דְּיִאָּעַר כְּנָשׁ עֶשְׂרָא דְּגוּרִין וּשְׁטָחוּ
להון

ב א ו ר

ונגזרת הכפולים הוא על תמונה אחת , כי כמו שאמר מן יקום ישבו ויִקְם וַיִּשְׁכּוּ . כן נאמר מן
יָחוּם יָחוּן שהם מהכפולים וַיִּקְם בְּשַׁר הַיֵּלֶד וַיָּחֹן ה' אֹתוֹם , אף כאן במלת וַיִּגְזוּ , פירש הראב"ע
שהוא מהכפולים , וענינו ויכרות , כמו גזי כורך , גז לאנך , כי היה נשפת הים רבים כסול ויכרות
מהם , והרד"ק הביא את המלה הזאת בשם גזו והוא לשון פריקה והעבר ממנו כי גז חיש ,
שהפ"א בקמ"ן כמשפט בעלי נחי ע"ו , ואם ששם הוא עומד וכאן הוא יולא כי מלאנו שרשים
שפעמים יולאים ופעמים עומדים , וכן פירש רש"י ותרגם אונקלוס , וכן מתורגם בלשון אשכנז
(יחזקאל): ויטוש על המחנה , כמו ויפרשו , וכן והנה נטושים על פני כל הארץ (שמואל א'
ל' ט"ו) , (רש"י) , ומלת ויטש הוא כאן פעל עומד , כי שנה על השליו , ונאמר בלשון יחיד על כלל
המין , כמו ותעל הכפרדע , ומלאנוהו גם כן יולא בנין הזה , כמו ודמיו על ו יטוש (הושע
י"ב ט"ו) כי לא יטוש ה' את עמו (שמואל א' י"ב כ"ג): כדרך יום כה , ענינו כמו הנה ,
ונאזרו שנתפסטו מכל לדי המחנה כדרך יום : וכאמחים על פני הארץ , על דרך הפשט שהיו
כל כך מרובים ולבגורים זה על גב זה בגובה שמי חמות . ורש"י פירש שהיו פורחות בנונה עד
שהן כנגד לבו של אדם שלא יהיה טורח באסיסתן לא להגביה ולא לשחות : (לב) הממעיע אסף
עשרה

ה מ ע מ ד ס י צ א ק ס פ

יכבד ולא ידע מי אוספס" פי' כי עיקר הוראת אסף על הובאת דברים האנוחים בקמלים
במבואה או כסף זהב , וה שאל אה"כ גם על הובאת בעלי החיים אל הנית . (לא) ויטש ,
אמר המבאר : "מלת ויטש הוא כאן פעל עומד כי שנה על השליו" עי"ש , ולא ידעתי מי
הגדיתו לכאן נגד תרגום האשכנזי , שהסיב המלה על הרוח , וכברט כי שרש נטש בכל מקום
הוא

בהעלתך יא

וישטחו להם שטוח סביבות
המתנה: (לג) הַבָּשָׂר עוֹדְנוּ בֵּין
שְׁנֵיהֶם טָרַם יָכַרְתָּ וְאַף יְהוָה
הָרָה בְּעַם נִיךְ יְהוָה בְּעַם מְכָה
רַבָּה מְאֹד: (לד) וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־
הַמָּקוֹם הַהוּא קְבֵרוֹת הַתְּאוּה כִּי־
שָׁם קָבְרוּ אֶת־הָעַם הַמֵּתְאוּיִם:
(לה) מִקְבָּרוֹת הַתְּאוּה נָסְעוּ הָעַם
חֲצֵרוֹת וַיְהִיו בְּחֲצֵרוֹת: פ

וחדבר

חרגום אשכנזי סו

דיעזע בריימעטען זיא אויס
אום דאז לאנער הערום.
(לג) דאז פלייש וואר נאך
צווישען איהרען צאהנען, בע
פאר עם פערצעהרט וואר,
בראך שאן דער צארן דעם
עוויגען איבער דאז פאלק אויס,
אינד דער עוויגע שלוג דאז
פאלק מיט איינער ענטזעטצלי-
כען פלאגע. (לד) סאן נאנטע
דאהער דען ארט דיאנרעכער
דער ליסטערנהייט; ווייל מאן
דאזעלכסט דאז ליסטערנע
פאלק בעגראבען, (לה) פאן
דען גרעכערן דער ליסטערנע

הייט צאג דיא נאציאן נאך חצרות, אונד בליעב אייניגע צייט צו חצרות.

מרים

חרגום אונקלוס

ר ש י

וישטחו. עשו אותן משטיחין משטיחין:
(לג) טרם יכרת. בתרגומו עד לא פסק.
דבר קמר אינו מספיק לפוסקו בשינוי
עד שנשמו יולאס:

להון משטיחין סחור סחור למשריחא:
(לג) בשרא עד כען בין שנייהון עד לא
פסק וירוגוא דיי תקיף בעמא וקטל יי בעמא
קטול סגי לחדא: (לד) וקרא ית שמא

וחדבר

דאחרא ההוא קברי דמשאלי ארי חמן קברו ית עמא דשאילו: (לה) מקברי
דמשאלי נטלי עמא לחצרות והיו בחצרות:

ומלילת

באור

עשרה חמרים, כל כך היו מרובים עד שאפילו הממעיע באסיפתו מחמת עללה או חסרון
בריאח גופו אסף עשרה חמרים: וישטחו, ויטראו כמו שטחתי אליך כפי שהוא ענין פרישת
כפי נאדם המחלל: (לג) טרם יכרת, טרם נפסק מפייהם והוא טרם שנאכל: ואף ה' חרה
בעם, כתב הרמב"ן וזה לשונו, ועל דרך הפשט כן היה כי ביום ראשון הוכו מכה רבה ומתו
העם המתאוים תחלה והם האספסוף אשר נקרכו גם בני ישראל הנזכרים תחלה שאמרו מי
יאכילנו בשר ושאיר כל העם אשר בנו אחרי כן למשפחותם איש פתח אהלו יאכלו ממנו חדש ימים,
ע"כ: (לד) ויקרא, הקורא או משה: קברות התאוה, שם קברות סמוך אל התאוה שהוא שם
המקרה ולא אשר קברות המתאוים לפי שממלת התאוה עליהם היתה סנה לקברות התאוה,
והמתרגם אשכנזי חרגם גם כן בשם המקרה: כי שם קברו, הקוננים, כמו ויאמר ליוסף וכן
נביא: (לה) נסעו העם חצרות, דרך קלרה והכאוי לחצרות: ויהיו בחצרות, נתעכבו שם עד
האסף מרים כאשר זכור בפרשה הנאה:

וחדבר

המעמר

הוא יולא, ואם כי יחסר יחוס הפעול, הנה נאמר כי מלת שלום מושך עצמו ואחרת עמו,
ושעורו ויגז שלום ויטש שלום.